

ספר

יד אבי שלום

אשר איזן וחיבר ותיקן משלים הרבה מעלות ומידות,
בתורה ובחסידות, לו עשר ידות
הרב המופלא החסיד מוהר"ר יוסף שלום זצלה"ה
שהיה אור תורתו נהג רבנות בק"ק פיזענץ במדינת מעהרין

ופוק חזי מעבר לדרך כמה גברי רברבא דמסהידו עליו, אמרותיו אמרות
טהורות, יפה וברה עינים מאירות, שבילי דרקיע ונהר דעה ליה נהירות
המשכילים המצא ימצאו בו חדושים מתוקים, מדבש ונופת, חיבור רחב
על התורה וכמה הפטרות ופסוקים נביאים וכתובים, ומאמרי הש"ס
וירושלמי ומסורות, ספונות וטמורות, בלשון קלילא נאמרות, למען ירוץ
הקורא במהירות.

באשר הצדיק הרב הנ"ל נפטר ושבק חיים לכל החיים, העיר ה' רוח בנו
האלוף התורני הרבני מהור"ר מאיר להוציא לאור תעלומה, מחשבת אביו
הרב זצ"ל אל הפועל, והוסיף מדיליה הגהות אמרי שפר, ויגע וטרח ונתנו
תחת מכבש הדפוס ליד עושי המלאכה, למען יחוקו בעט ברזל ועופרת,
לזכות הרבים בו מיד ולדורות

לפרט יפרוס עלינו סכת שלום לפ"ק:

ספר בראשית

פרשת בראשית

[ובטימי אחת]^א, זה ניזון מטמיון ואני אם איני יגע איני ניזון. כך ישבה הארץ תוהא ובוהא, אמרה העליונים ותחתונים נבראו בבת אחת, העליונים חיים ותחתונים מתים^ב. א"כ מוכח מזה כדעת רשב"י דאמר שניהם כאחד נבראו, דאל"כ אין מקום להארץ להתרעם, כי אם השמים נבראו תחלה ראוי שיהיו מעולים מן הארץ שנבראת אח"כ^ג.

אל"א דהא גופיה צריך ביאור הא דהתרעמה הארץ למה תחתונים מתים, מה תמיהתה, כיון שחטאו ראויים הם למיתה^ד, הרי גם המלאכים כשחוטאים מעבירים אותן בנהר דינור^ה, שנאמר (איוב ד יח) ובמלאכיו ישים תהלה^ו. וצ"ל דתמיהת הארץ הלא

(א-ב) בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ. והארץ היתה תוהו ובוהו וגו', ורוח אלהים מרחפת על פני המים וגו'. לתרץ את הפסוקים האלו נקדים הא דאיתא ב[בראשית] רבה (א טו), פליגי ב"ש וב"ה אם השמים נבראו תחלה או הארץ^א. ודעת רשב"י בבראשית רבה (שם), ששניהם כאחד נבראו כאלפס וכסויה^ב, שנאמר (ישעיה מח יג) 'קורא אני אליהם יעמדו יחדיו'^ג. עוד בבראשית רבה (ב ב), 'והארץ היתה תוהו ובוהו' (א ב), משל למלך שקנה שני עבדים באוני^ד אחת ובטימי אחת, על אחד גזר שיהיה ניזון מטמיון^ה, ועל אחד גזר שיהא יגע ואוכל. ישב לו אותו העבד תוהא ובוהא^ו, אמר שניהם באוני אחת

גזירת מיתה בתחתונים כדי שתשוב הנשמה לאורה הראשון

ביאורים ומקורות

בר סימון אמר משל למלך שקנה לו שתי שפחות שתיהן באוני אחת ובטימי אחת, על אחת גזר שלא תזוז מפלטין, ועל אחת גזר טירודין. ישבה לה אותה השפחה תוהא ובוהא אמרה שנינו באוני אחת ובטימי אחת, זו אינה יוצאה וזוה מפלטין ועלי גזר טירודין. כך ישבה לה הארץ תוהא ובוהא אמרה העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת, העליונים חיים והתחתונים מתים, לפיכך 'והארץ היתה תוהו ובוהו'. ל באמת מפורש כן גם בלשון המדרש, 'אמרה העליונים ותחתונים נבראו בבת אחת'. עץ יוסף. אלא שרבינו רצה להוכיח כן מהפסוק והדרשה עצמו וכדלהלן. מ. שע"י חטא עץ הדעת נקנסה מיתה לעולם, כמבואר בגמרא עירובין (חג). ג. כמ"ש בזהר (ח"ב יט) 'אמר רבי יצחק, כד עבד קודשא בריך הוא דינא בפמלייא של מעלה, ההוא דינא מאי הוי, אמר רבי אלעזר, מעבר להו בההוא נהר דינור'. ס. הן בעבדיו לא יאמין, ובמלאכיו ישים תהלה'. ופירש באבן עזרא שם ש'תהלה' הוא מלשון 'אמרת' להוללים אל תהלו' (תהילים עה ד), שגם בהם יש חסרון, וראה ברבינו בחיי (בראשית ג ו) שכתב וז"ל: וכן במדרש חז"ל (תנחומא משפטים יח) 'כי לא ישא לפשעכם' (שמות כג כא), לפי שהוא מן הכת שאינם חוטאים, והמוכן מזה כי יש בקצת שאר המלאכים שחוטאים, וכן כתיב 'ובמלאכיו ישים תהלה' ע"כ.

א. שמהפסוק 'בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ' משמע שהשמים נבראו תחילה. ומהפסוק (להלן ב ז) 'ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים' משמע שהארץ נבראה תחילה. ב. ב"ש סוברים שהשמים נבראו תחילה. וב"ה סוברים שהארץ נבראה תחילה. ג. שדרך היוצרים כלי חרס שבתחילה עושים אותם ככדור חלול, ולאחר שנתייבשו בתנור חותכים אותם לשנים באופן שמתהוות הקדרה וכיסויה בבת אחת. עץ יוסף (שם) עפ"י הראב"ד (עדות פ"ה מ"ג). ד. אף ידי יסדה ארץ, וימיני טפחה שמים, קורא אני אליהם יעמדו יחדיו' (שם). וראה במסכת חגיגה (יב). אין תירצו ב"ש וב"ה פסוק זה. ה. פירוש, שטר קנין. עץ יוסף (שם). ו. פירוש, סכום כסף. עץ יוסף (שם). ז. פירוש, גבאי המלך. ויש מפרשים ש'טמיון' היינו אוצר, או של מלכים או של מזון. עץ יוסף. ח. פירוש, תמה ומשתומם. ט. קנה אותנו המלך. י. הכוונה לשר הארץ. או שהוא על דרך ההפלגה, כלומר ראוי לה שתאמר כן. עץ יוסף. כ. ז"ל המדרש שם, רבי אבהו ורבי יהודה בר סימון, רבי אבהו אמר משל למלך שקנה לו שני עבדים, שניהם באוני אחת ובטימי אחת וכו', כך ישבה הארץ תוהא ובוהא אמרה העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת, העליונים ניזונים מזיו השכינה התחתונים אם אינם יגעים אינם אוכלים. ור' יהודה

אדה"ר עשה תשובה^א, ואין לך דבר שעומד בפני תשובה.

ובאמת אין זה קושיא, כדאיתא בשל"ה (ר"ה פרק תורה אור כ"א) בשם רבינו בחיי (שמות לג יח) דהמיתה אינו עונש - אלא תיקון גדול לאדם, כי אחר שחטא אדה"ר נתגשם ונעשה מסך המבדיל להכיר מציאות הש"י, לכן מוכרח למות, כדי שאחרי הפרד נפש מהגוף, יבא להשיג מעלתו יתברך ע"ש^ב.

ובזה יתבארו הפסוקים 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', לפי שיש לפקפק מה נברא תחלה, כי מפסוק זה משמע השמים נברא תחלה, ובמקום אחר כתיב (להלן ב ד) 'ביום עשות ה' אלהים ארץ ושמים' - הקדים ארץ, לכן בא פסוק שלאחריו לפרש ששניהם נבראו כאחד כדעת רשב"י, לזה אמר 'והארץ היתה תוהו', שהיתה מתרעמת למה התחתונים מתים והעליונים חיים לעולם, מזה מוכח ששניהם כאחד נבראו, דאל"כ מה תרעומתה כנ"ל, ומוכח כדעת רשב"י.

אלא עדיין קשה למה התרעמה על מיתת תחתונים, הרי גם עליונים מתים כשהם חוטאים, לזה בא פסוק שלאחריו ומתרץ ואמר 'ורוח אלהים מרחפת על פני המים'. והוא דאיתא בבראשית רבה (פ"ב

פסקה ד) 'ורוח אלהים וגו' - זה רוחו של מלך המשיח, כמה דאת אמר (ישעיה יא ב) 'ונחה עליו רוח ה' וגו'^א. באיזה זכות מרחפת על פני המים, בזכות תשובה שנמשלה למים, שנאמר (איכה ב יט) 'שפכי כמים לבך'. וזה תירוץ על הקושיא שהקשינו למה התרעמה [הארץ], דכיון שראתה שרוחו של מלך המשיח מרחפת בזכות התשובה, א"כ ש"מ שתשובה מועלת, לזה התרעמה הארץ למה יהיו מתים, הלא אדה"ר עשה תשובה.

אלא דקשה למה באמת לא הועיל תשובה, לזה בא הפסוק שלאחריו (א ג) ומתרץ ואמר 'ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור'. פירוש שהקב"ה ברא האדם ישר באופן שיהיה כולו אור (אך) בלי שום חומר, ולפי שחטא אדם ונתעבה בחושך נעשה חומר, [ולכך] לא מצא לו הקב"ה תיקון יותר מזה אלא המיתה, שיפרד החומר מהנשמה ויהיה אור, והנשמה תחזור למקומה הראשון כאשר האריכו המפרשים הנ"ל מזה ע"ש:

כדי לקשר סוף התורה לתחילתה, דמסיים (דברים לד יב) 'ולכל היד החזקה, ולכל מורא הגדול אשר עשה משה לעיני כל ישראל', ופירש רש"י (שם) זו שבירת הלוחות^ב. וסמך ליה 'בראשית ברא וגו'.

ביאורים ומקורות

הנצחיות, ואחר שחטא ונעשה חומר חומר גס ונתגשם מזוהמת הנחש, נמצא שהיה חומר מוסך המבדיל מלהשיג הנצחיות, ולא יכול להם כי אם אחר הפרד הנשמה מהגוף. ג. פסוק זה מדבר על מלך המשיח, כמו שכתוב בפסוק הקודם 'ויצא חוטר מגזע ישי, ונצר משרשיו יפרה', דהיינו מלך המשיח, ועליו מומשך פסוק זה, 'ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה, רוח עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה''. ד. 'קומי רני בלילה לראש אשמרות, שפכי כמים לבך נכח פני ה', שאי אליו כפיך על נפש עולליך העטופים ברעב בראש כל חוצות'. ה. ששבר הלוחות 'לעיני כל ישראל', והסכימה דעת הקב"ה לדעתו, שנאמר (שמות לד א, דברים י ב) 'אשר שברת, יישר כחך ששברת. רש"י (שם).

א. כמבואר בגמרא עירובין (עב) היה רבי מאיר אומר אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו, ישב בתענית מאה ושלשים שנה, ופירש מן האשה מאה ושלשים שנה, והעלה זרזי תאנים על בשרו מאה ושלשים שנה. ב. ברבינו בחיי שם מבואר שמשנה רבינו ביקש 'הראיני נא את כבודך' (שמות לג יח), שחשב שכיון שכבר נזדכך חומריותו בארבעים יום שהתענה, לא ימנע חומריותו ממנו להשיג מה ששייך אחר שיפרד מן החומר. והשיב לו השי"ת 'כי לא יראני האדם וחי' (שם לג ט), כלומר אדם שהוא מחובר לגוף ונפש אי אפשר שישג זה בעודו בחומר, אלא אחר שיפרד מן החומר. והשל"ה הוסיף על פי זה, שאכן מקודם ברא ה' את האדם ישר פי' כמו מלאך להיות חי לעולם להשיג

תחיות
מתו חוץ
לארץ

הקב"ה דיה, כמו שכתבתי בפרשת כי תשא משם הגאון מהר"ר גרשון ז"ל ע"ש. וזה ביאור סמיכות דסוף התורה לתחלה 'ולא קם נביא כמשה וגו' ולכל יד החזקה וגו', שלא חטא כלל אפילו בשברי הלוחות. ופן יעלה על דעתך לומר א"כ למה מת משה בחוצה לארץ, הא אין מיתה בלא עון. מאי אמרת כדי שיזכו מתי מדבר לתחייה עמו, קשה הלא אין מתי חו"ל חיין, דמקרא מלא כתיב (ישעיה שם) 'נותן נשמה לעם עליה'. ואם תאמר כי פירושו הוא שיהיה קדימה למתי ארץ ישראל קודם מתי חו"ל כשם שקדמה ארץ ישראל לבריאה, כי העולם מאמצעיתו נברא מארץ ישראל, קשה מאן יימר דעולם מאמצעיתו נברא, דלמא נברא העולם מצדדין, לכן נסמך תחלת התורה פרשת בראשית לגלות לנו כי העולם נברא מאמצעיתו, ואמר 'בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ', מדנקרא האדמה 'הארץ' על שרצתה לעשות רצון קונה כנ"ל, ש"מ העולם מאמצעיתו נברא ולא היה גבול לארץ לכן יתכן לומר שרצתה לעשות רצון קונה כנ"ל.

ועדיין קשיא היתכן לומר שלא היה גבול לארץ ורצתה להרחיב עוד, הלא השמים נבראו תחלה כב"ש, והם כדוריים מקיפים הארץ מכל צדדיה, והיאך רצתה להרחיב את גבולה? לזה מתרץ הפסוק ואמר 'והארץ היתה תוהו ובוהו', ואמרו ז"ל במדרש שהארץ היתה תוהו ואמרה שנינו כאחד נבראו ולמה התחוננים מתי, א"כ

איתא במדרש (במדבר רבה פרשה יט פסקה ג, דברים רבה פרשה ב פסקה ט, תנחומא חקת פ"י) ויתא ראשי עם וגו' (דברים לג כא), דמשה רבינו ע"ה מת בחוץ לארץ כדי שבזכותו יבואו עמו מתי מדבר. ובפרק בתרא דכתובות (ק"א) פליגי רז"ל אם מתי חוץ לארץ חיים לעתיד או לא, ואיכא [דאמרין] שאינן חיים כלל לעתיד, שנאמר (ישעיה מב ה) 'נותן נשמה לעם עליה' וגו'.

ובספר כד הקמח (אות ל לולב) איתא, לאו למימרא שאין מתי חו"ל חיין כלל, אלא שמתו ארץ ישראל חיין תחלה לפי שהיא נקודה אמצעית וממנה נברא העולם¹ (יומא נד:), כי כל דבר אמצעי הוא תוקפו ועיקרו של הדבר, וכשם שהוקדם א"י לבריאה כן יהיה קדימה למתייהם לתחייה, ואח"כ יזכו גם מתי חו"ל לתחייה. וכל זה הוא למ"ד עולם מאמצעיתו נברא שהוא א"י, יש לומר הא דכתיב 'נותן נשמה לעם עליה' אינו אלא לענין הקדימה, א"כ מתי חו"ל חיים ג"כ לעתיד. אבל למ"ד (שם) עולם מצדדין נברא ולא היה א"י ראשון לבריאה, א"כ וודאי פירושו דקרא 'נותן נשמה לעם עליה' הוא כפשוטו שאין מתי חו"ל חיין כלל לעתיד, כי מהיכי תיתי לומר שא"י יקדים לתחייה כיון דס"ל שלא (הקדימו) [הוקדמה] לבריאה, וממאי שנקרא האדמה 'ארץ' על שרצתה לעשות רצון קונה (בראשית רבה פרשה ה פסקה ח), מוכח שהעולם מאמצעיתו נברא ולא היה גבול, לכן רצתה להרחיב עוד עד שאמר לה

ביאורים ומקורות

עליה, דהיינו על ארץ ישראל. ג. וכשיטת רבי אליעזר (שם) שעולם מאמצעיתו נברא. ד. וכשיטת רבי יהושע (שם). ה. דאם כמ"ד מצדדין נברא, כבר היה לה גבול בצדדין, ולא היתה יכולה להתרחב עוד. ו. הלא השמים שמקיפים את הארץ ימנעו ממנה להתפשט יותר.

א. וירא ראשית לו, כי שם חלקת מחקק ספון, ויתא ראשי עם, צדקת ה' עשה, ומושפטיו עם ישראל' (שם). ב. 'כה אמר האל ה' בורא השמים ונוטיהם רקע הארץ וצאצאיה, נתן נשמה לעם עליה, ורוח הלכיים בה'. ומוזה דכתיב 'נותן נשמה לעם עליה', משמע שהקב"ה יחזיר הנשמה רק לעם השוכב

(עירובין יח.) גבי אדם שעלה צמחשצה להצרות שנים ולצסוף לא נצרא אלא אחד, עכ"ל.^ט

וביש"ה דף קמ"ח צהגה"ה מצאתי הדבר צהיפוך, שמציא צס מערכות ה' ו"ל,

והמחלוקת שצין ר' אליעזר ור' יהושע, שר'

אליעזר אומר צתשרי נצרא ור' יהושע אמר צניסן נצרא, כולם מודים צניסן היה הצריאה צכח, פירושו

צדיצור או צמחשצה, וצתשרי י'א הצריאה צכח אל הפועל. וצצר ר' אליעזר תשרי היא עיקר, ור'

יהושע צצר ניסן עיקר, והלכה כר"י, כך שמעתי וכך ראיתי למקובל, עכ"ל. הרי דבר זה להיפוך,

מכל מקום אני תופס דברי ר"ת עיקר, צתשרי עלה צמחשצה.

ובגמ' דפסחים (ד.) וצמדרש רצה זה הסדר פ"א (ד), מייתי ו' דברים שקדמו לצריאת העולם,

יש מהן שנצראו, ויש מהן שעלה צמחשצה להצרות קודם לצריאת העולם; תורה וכסא הכבוד נצראו,

האבות וישראל וצית המקדש וצמו של משיח עלו צמחשצה להצרות קודם צריאת העולם, ויש אומרים

אף התשובה.^ט

מוכח מזה שהלכה כרשב"י ששניהם כאחד נצראו.^א א"כ שפיר יכול לומר שרצתה לעשות רצון קונה, שלא היה לה גבול כלל לפני זה:

הגה"ה מובן המחבר

צ"ל לתרץ פירוש רש"י; 'אמר רבי יצחק, לא היה צריך להתחיל התורה אלא מהחודש הזה לכם

(שמות יב ב), ומה טעם פתח צבראשית, משום כח מעשיו הגיד לעמו' וגו' (תהלים קיא ו) ². דקשה, למה הציא

הפסוק הלשון 'ב'ח מעשיו הגיד לעמו'.² ואגב זה יצואר מדרש רצה (ויקרא רצה לו ד) 'צבראשית' - צשציל

ישראל שנקראו 'ראשית תצואתה' (ירמיה ב ג) ⁷.

בהקד"ם מה דמייתי תוס' צמסכת ראש השנה דף כ"ו (ע"ה) ד"ה כמאן מללינן, על ה' דיסד

הקליר צגשם של שמיני עצרת" כר' אליעזר דאמר (ר"ה השנה י) מתשרי נצרא העולם, שיסד שם 'אדם צו נוצר',

וצשל פסח' יסד כרבי יהושע דאמר (ס"ז) מניסן נצרא העולם. ואמר ר"ת דאלו ואלו דברי אלקים חיים,

דאיכא למימר מתשרי עלה צמחשצה להצרות ולא נצרא עד ניסן. ודכוותיה אשכחן צפרק עושה פסין

עלו במחשבה ראשית - יצירת בני ישראל

ביאורים ומקורות

א. וכמו שהוכיח רבינו לעיל. ב. לשון רש"י: בראשית - אמר רבי יצחק לא היה צריך להתחיל את התורה אלא

מ'החודש הזה לכם' שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל, ומה טעם פתח 'בראשית', משום (תהלים קיא ו) 'כח מעשיו

הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים', שאם יאמרו אומות העולם לישראל ליסטים אתם שכבשתם ארצות שבעה גוים, הם

אומרים להם כל הארץ של הקב"ה היא, הוא בראה ונתנה לאשר ישר בעיניו, ברצונו נתנה להם וברצונו נטלה מהם ונתנה לנו. ג. מדוע הדגיש הכתוב ש'ב'ח מעשיו הגיד

לעמו', ולא נאמר רק 'מעשיו הגיד לעמו', ומאיזה טעם הודגש בכתוב 'כח' מעשיו. וראה מש"כ בזה בחתם סופר (בראשית א

א). ד. לשון המדרש: שמים וארץ לא נבראו אלא בזכות ישראל, דכתיב 'בראשית ברא אלהים', ואין ראשית אלא

ישראל שנאמר (ירמיה ב ג) 'קדש ישראל לה' ראשית תצואתה'. ה. לפנינו הוא בפיוט פתיחה לשחרית של יום א' דר"ה המתחיל 'אופד מאז'. ו. בפיוט לתפלת טל המתחיל 'אאגרה': דוק וחלד לכונן בקץ עתותי טל...ומשם צר חומר

גולם מוטל'. ז. לדעת ר' אליעזר בתשרי נברא העולם ולדעת ר' יהושע בניסן נברא העולם, ונתקשו התוס' על ר"א הקליר שמחד כתב בתשרי נברא ומאידך כתב שבניסן נברא. ח. לשון הגמ': רבי אבהו רמי, כתיב 'זכר ונקבה

ברא' וכתוב 'בצלם אלהים ברא אתו', בתחלה עלתה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד.

ט. לשון התוס': ומה שיסד ר"א הקליר בגשם דשמיני עצרת כר"א דאמר בתשרי נברא העולם ובשל פסח יסד כר' יהושע,

אומר ר"ת דאלו ואלו דברי אלהים חיים, ואיכא למימר דבתשרי עלה במחשבה לבראות ולא נברא עד ניסן, ודכוותה

אשכחן בפרק עושין פסין (עירובין יח. ושם) גבי אדם שעלה במחשבה לבראות שנים ולבסוף לא נברא אלא אחד.

י. לשון הגמ': שבעה דברים נבראו קודם שנברא העולם, ואלו הן, תורה ותשובה וגן עדן וגיהנם וכסא הכבוד ובית המקדש

ושמו של משיח, תורה דכתיב 'ה' קניי ראשית דרכו', תשובה דכתיב 'בטרם הרים ילדו', וכתוב 'תשב אנוש עד דכא ותאמר

שוב בני אדם', גן עדן דכתיב 'ויטע ה' אלהים גן בעדן מקדם', גיהנם דכתיב 'כי ערוך מאתמול תפתה', כסא הכבוד

ובית המקדש דכתיב 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו', שמו של משיח דכתיב 'הי שמו לעולם לפני שמש ינון שמו'. כ. לשון המדרש: 'בראשית ברא אלהים', ששה דברים קדמו לברירת העולם, יש מהן שנבראו ויש מהן שעלו

במחשבה להבראות, התורה והכסא הכבוד נבראו, תורה מנין שנאמר (משלי ח) 'ה' קניי ראשית דרכו', כסא הכבוד מנין דכתיב (תהלים צג) 'לכון כסאך מאז' וגו'. האבות וישראל ובית

ואין צריך ליתן דרך לפנימי, ע"ש². לכך לא רצה היס ליתן דרך לישראל, דזכותו קדמה, שנצטו בשלישי, ואין צריך ליתן דרך לפנימי שהוא ישראל³.

ומפרש שם, לכך צא הר המוריה לתוך היס (מכילתא בשלח א)¹, שנצטו קודם לצריאת עולם⁴, כדי ליתן דרך להר המוריה ואגזו יעצרו ישראל, ע"ש⁵.

עוד איכא שם, מה שישראל נהנין בעולם הזה שהיא חלקו של עשו⁶, כי יעקב ע"ה נטל לחלקו עולם הצא⁷, הוא מטעם שצריך עשו ליתן דרך לישראל לצא על ידו לעולם הצא, וזה אי אפשר אם לא על ידי

והנראה צעני על פי מה דמייתי א"מ זלה"ה נספרו פרשת בשלח, דלא רצה היס ליתן

דרך להעציר גאולים, מפני שהיס נצטו בשלישי וישראל נשטי (שמות רבה כא ו)⁸, לפי מה דק"ל צחו"מ סימן רי"ד, מי שמכר או נתן צ' צמים זה לפנים מזה לפני צני אדם, הקנה לשניהם כאחד צמכר או צמתנה - אין להם דרך זה על זה. אצל אס מכר או נתן לפנימי תחלה - זכה הפנימי צדרך מיד ושוצ אין זכותו מסתלק אף שנתן אחר כך לחיזון. וכן אס מסר או נתן תחילה לחיזון - זכה החיזון, ואין זכותו מסתלק,

ביאורים ומקורות

ושתיה היתה נקראת, תנא שממנה הושתת העולם, תנן כמאן דאמר מציון נברא העולם... חכמים אומרים מציון נברא, שנאמר 'מזמור לאסף אל אלהים ה', ואומר 'מציון מכלל יפי' ממנו מוכלל יפיו של עולם, ע"כ. ופירש"י: מציון נברא - ציון נבראת תחילה, וסביביה נדבקו רגבים עד סוף העולם מכל צד. ו. וכיון שבריות הר המוריה קדמה לבריות היס, בא הר המוריה אל היס, ועבורו חייב היה היס להיבקע כיון שבריותו קדמה לבריות היס, ואגב זה נבקע גם עבור ישראל. ז. ראה תנא דבי אליהו זוטא (פרק יט): אמרו רבותינו, בעוד כשהיו יעקב ועשו במעיי אמן, אמר יעקב לעשו, עשו אחי, שני אחים אנחנו לאבינו ושני עולמות יש לפנינו, העולם הזה והעולם הבא, העולם הזה יש בו אכילה ושתיה ומשא מתן ולשאת אשה ולהוליד בנים ובנות, אבל העולם הבא אינו כן בכל המדות הללו, ואם הוא רצונך טול אתה העוה"ז ואני אטול העוה"ב, ומנין שכן הוא, שנאמר (בראשית בה) 'ויאמר יעקב מכרה כיום את בכורתך לי' כשם שהיינו אומרים בבטן. באותה שעה נטל עשו בחלקו העוה"ז ויעקב נטל בחלקו העוה"ב, וכשבא יעקב מבית לבן וראה עשו שיש ליעקב נשים ובנים ועבדים ושפחות ובהמות וכסף וזהב מיד אמר עשו ליעקב, יעקב אחי, לא כך אמרת לי שתטול אתה העוה"ב ואני אטול העוה"ז ומנין לך כל העוה"ז, נשים ובנים וממון עבדים ושפחות, למה אתה משתמש ונהנה מן הדברים שבעוה"ז כמותי, ואמר לו יעקב לעשו זה מעט הרכוש שנתן לי הקב"ה להשתמש בו לפי הצורך שלי בעוה"ז, שנאמר (שם לב) 'וישא את עיניו וירא את הנשים ואת הילדים ויאמר מי אלה לך ויאמר הילדים אשר חנן אלהים את עבדך, באותה שעה האמיד עשו בדעתו ואמר ומה העוה"ז שאין ליעקב חלק בו כך נתן לו הקב"ה, העוה"ב שהוא חלקו של יעקב על אחת כמה וכמה, ע"כ. וראה בראשית רבה (ו א): מה חמה הזאת שולטת ביום ואינה שולטת בלילה, כך עשו יש לו חלק בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא. יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה, מה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום כך יעקב יש לו חלק בעולם הזה ובעולם הבא. ח. וכיון שיעקב נטל לחלקו את העולם הבא בלבד, היאך נהנה גם הוא בעולם הזה.

המקדש ושמו של משיח עלו במחשבה להבראות, האבות מנין, שנאמר (הושע ט) 'כענבים במדבר' וגו', ישראל מנין, שנאמר (תהלים עד) 'זכור עדתך קניית קדם', בית המקדש מנין, שנאמר (ירמיה יז) 'כסא כבוד מרום מראשון' וגו', שמו של משיח מנין, שנאמר (תהלים עב) 'יהי שמו לעולם' וגו'. רבי אהבה ברבי זעירא אמר אף התשובה, שנאמר (שם ז) 'בטרם הרים יולדו' ואתה השעה 'תשב אנוש עד זכא' וגו', אבל איני יודע איזה מהם קודם, אם התורה קדמה לכסא הכבוד ואם כסא הכבוד קודם לתורה וכו'. א. לשון המדרש: כיון שהלך לקרוע את היס לא קבל עליו להקדע, אמר לו היס מפניך אני נקרע, אני גדול ממך שאני נבראתי בשלישי ואת נבראת בששי, כיון ששמע משה כך הלך ואמר להקב"ה אין היס רוצה להקדע, מה עשה הקב"ה נתן ימינו על ימינו של משה וכו'. ב. לשון הטור: מי שיש לו ב' בתים זה לפנים מזה ומכרם או נתנם לשנים כאחת, אין לפנימי דרך על החיזון, ואין צריך לומר אם נתן לחיזון במתנה ולפנימי במקור. ודוקא כשהקנה לשניהם כאחד או לחיזון ברישא, דאי הקנה לפנימי ברישא - מיד כשהקנה לו ושייר לעצמו החיזון זוכה הפנימי בדרך על החיזון, לא שנא מכר לא שנא מתנה. ואם מכר לחיזון ונתן לפנימי - יש לפנימי דרך על החיזון שנותן בעין יפה הוא נותן. ודוקא שהקנה לשניהם ביחד או שנתן לפנימי תחילה, אבל אם מכר לחיזון תחילה - מיד כשהקנה לו ושייר לעצמו הפנימי זוכה בהסרת דרך מעליו. ג. שכיון שבריותו קדמה לבריות ישראל, אינו צריך ליתן דרך בתוכו לישראל. ואם היתה בריאת ישראל קודמת לבריות היס, היה חייב ליתן להם דרך בתוכו, כדין המוכר לפנימי ואחר כך לחיזון, שהחיזון חייב ליתן לפנימי דרך לעבור ברשותו. ד. לשון המכילתא: כשנכנסו ישראל לים כבר הר המוריה נקער ממקומו ומזבחו של יצחק הבנוי עליו ומערכתו הערוכה עליו ויצחק כאלו עקוד עליו ונתון על המזבח ואברהם כאלו פשט ידו ולקח את המאכלת לשחוט את בנו, שנאמר (בראשית כב) 'וישלח אברהם את ידו ויקח את המאכלת לשחוט את בנו' וכו', ע"כ. וראה קהלת רבה (י י): בשכר שתי בקיעות שבקע אברהם אבינו על הר המוריה זכה ליקרע היס לבניו שנים עשר קרעים. ה. ראה יומא (נד):